

УДК 631.1.008.4 (073):659.235:37.014.542
JEL Classification: J21, J68, R23

DOI: 10.37332/2309-1533.2021.3-4.15

Бакун Ю.О.,
канд. с.-г. наук, експерт
Національної асоціації сільськогосподарських
дорадчих служб України, м. Київ,
Ксенофонов М. М.,
канд. екон. наук, с.н.с., зав. відділом організації менеджменту,
публічного управління та адміністрування,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», м. Київ

АКЦЕНТИ РОБОТИ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ

Bakun Yu.O.,
cand.sc.(agr.), expert
National Association of Agricultural Advisory
Services of Ukraine, Kyiv,
Ksenofontov M.M.,
cand.sc.(econ.), senior research fellow, head
at the department of management, public
management and administration
National Science Center "Institute of Agrarian Economics", Kyiv

ACCENTS OF WORK OF ADVISORY SERVICES IN THE CONDITIONS OF LABOUR MARKET TRANSFORMATION

Постановка проблеми. Сільські території є частиною території будь-якої держави. Узагальнено їхня специфіка визначається особливістю проживання людей та здійснення господарської діяльності на цій частині території держави. При цьому, однією з особливостей проживання людей є менша щільність населення, що потребує відповідного налагодження інфраструктурних складових забезпечення його життєдіяльності. А специфіка господарської діяльності проявляється у суттєвому територіальному розміщенні агропромислового виробництва.

Процеси реформування справляють вплив на широкі верстви населення, певна кількість представників з яких відчуває необхідність різного виду підтримки, зокрема через систему дорадництва. В багатьох країнах система дорадництва охоплює дорадчі служби різних організаційно-правових форм. Їхня діяльність спрямована на підтримку суб'єктів господарювання та населення через надання комерційних та соціально-спрямованих дорадчих послуг. Процес здійснення ринкових реформ призводить до трансформації ринку праці, особливо у сільській місцевості, одними із суттєвих викликів на якому є зменшення сільськогосподарських видів діяльності та необхідність опанування новими науково-технічними досягненнями у своїх видах діяльності для відповідності вимогам часу. Вищевказане визначає потребу значної частини населення в отриманні інформації та порад у процесі ринкового трансформування через залучення різних дорадчих служб у вирішення зазначених питань, що й обумовлює актуальність статті у теоретичному та практичному відношенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначений для даної статті предмет дослідження є багатокомпонентним, в якому можна виділити наступні основні змістовні блоки: ринок праці, розвиток сільських територій та дорадництва. Дослідженню питань ринкового трансформування ринку праці присвятили свою увагу багато вчених, серед яких можна зазначити таких як: Базилева М. [1], Мелоян В., Савіна Ю. [5], Ніколаєва М. [6], Еклунд К. (Eklund K.) [12], Рассадіна І. [7], Меткалф Д. (Metcalf D.) [13] та інші. Одними з дослідників питань розвитку сільських територій були Сава А., Сидорук Б., Довгань О., Волошин Р. [8; 10]. Своєю чергою, дослідженню питань дорадчого супроводу ринкового трансформування присвятили свої роботи Григор'єв С. [2], Кальна-Дубінок Т., Кудінова І., Рибак Л., Корінець Р. [9], Кропивко М. [4] та багато інших.

Поряд з цим, визначення особливостей регулювання питань працевлаштування в різних країнах та вивчення досвіду здійснення їхнього дорадчого супроводу має певну специфіку та обумовлює актуальність дослідження на поточному етапі суспільного розвитку України.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні акцентів роботи дорадчих служб в

умовах трансформації ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільські території є багатофункціональними за своїм суспільним значенням. Їхньою суттєвою перевагою є більш екологічно чисте середовище проживання людей. Поряд з цим, умовною поширеною проблемою є забезпечення якості надання інфраструктурних послуг відносно рівня їхнього надання у містах. У більшості країн, у процесі ринкового трансформування, відбулася організаційна реструктуризація видів господарської діяльності та зміна розміщення людей, одними з поширених тенденцій серед яких на сільських територіях можна зазначити: зменшення ролі сільськогосподарських видів діяльності й поширення промислових виробництв та переміщення для проживання частини міського населення в сільську місцевість з формуванням внаслідок цього поселень міського типу (т.з. «котеджних» поселень навколо міст).

За результатами проведеного аналізу встановлено основні тенденції щодо структурної зміни видів економічної діяльності на ринку праці в Україні за період 2012–2020 рр. Так, серед основних результатів можна зазначити абсолютне та відносне скорочення як загальної чисельності зайнятого населення, так і за кожним видом економічної діяльності. При цьому, по сільському, лісовому та рибному господарству слід відзначити певну стабілізацію у відносному виразі за аналізований період – скорочення на 0,1% у загальній чисельності зайнятих. А серед видів економічної діяльності, що зазнали найменшого скорочення, слід виділити: «інформація та комунікації» – 4,8% або 14,2 тис. осіб, «державне управління, оборона, обов'язкове соціальне страхування» – 10,1% або 101,7 тис. осіб та «діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» – 11,4% або 39,3 тис. осіб тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2020 роках, тис. осіб

Назва виду економічної діяльності	Роки						2020 р. до 2012 р.	
	2012		2016		2020		%	+, -
Усього зайнято	19261	100	16277	100	15915	100	82,6	-3346,1
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	17,2	2866,5	17,6	2721,2	17,1	82,2	-587,3
Промисловість	3236,7	16,8	2494,8	15,3	2358,6	14,8	72,9	-878,1
Будівництво	836,4	4,3	644,5	4,0	664,4	4,2	79,4	-172
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160,2	21,6	3516,2	21,6	3648,7	22,9	87,7	-511,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1150,9	6,0	997,2	6,1	975,2	6,1	84,7	-175,7
Тимчасове розміщування й організація харчування	326,7	1,7	276,7	1,7	285,4	1,8	87,4	-41,3
Інформація та телекомунікації	297,9	1,5	275,2	1,7	283,7	1,8	95,2	-14,2
Фінансова та страхова діяльність	315,8	1,6	225,6	1,4	212,5	1,3	67,3	-103,3
Операції з нерухомим майном	322,2	1,7	255,5	1,6	251,2	1,6	78,0	-71
Професійна, наукова та технічна діяльність	504,1	2,6	428,1	2,6	418,2	2,6	83,0	-85,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	343,9	1,8	304,3	1,9	304,6	1,9	88,6	-39,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1003,6	5,2	973,1	6,0	901,9	5,7	89,9	-101,7
Освіта	1633,2	8,5	1441,4	8,9	1394,9	8,8	85,4	-238,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1181,4	6,1	1030,4	6,3	935,4	5,9	79,2	-246
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	225,6	1,2	201,6	1,2	196,0	1,2	86,9	-29,6
Інші види економічної діяльності	414,3	2,2	345,8	2,1	363,4	2,3	87,7	-50,9

Джерело: [3]

Ринок праці є одним з особливих ринків, ситуація на якому обумовлює стан справ в економіці держави. Економічний потенціал держав певною мірою визначається чисельністю населення, його статево-віковою структурою, рівнем кваліфікації тощо. У зв'язку з цим важливим є приділення особливої уваги як економічним, так і соціальним питанням життєзабезпечення населення. У цьому

відношенні важливим є формування громадської платформи з консолідації різних суспільних сил для покращання стану справ на ринку праці. Тому корисним є вивчення досвіду регулювання ринку праці в різних країнах та дослідження особливостей участі дорадчих служб у підтримці сільськогосподарських товаровиробників та населення.

Узагальнення літературних джерел вказує на наявність чотирьох найбільш поширених моделей регулювання рівня зайнятості та ринку праці у світі: німецьку (західноєвропейську), скандинавську (шведську), японську та англосаксонську.

Умовно першою моделлю у нашому дослідженні є німецька модель, яка ще називається західноєвропейською, оскільки її регулюючі механізми є властивими для багатьох країн Європи, серед яких можна зазначити Голландію, Бельгію, Австрію, Швейцарію. Одним з її наріжних каменів є високий рівень оподаткування та перерозподілу ВВП. Як найбільш характерні механізми регулювання ринку праці за цією моделлю Мелоян В. Г. та Савіна Ю. В. [5] зазначають інструменти перерозподілу ВВП, страхування від безробіття та державні механізми сприяння зайнятості.

Для даної моделі властивим є децентралізоване регулювання працевлаштування населення. Незначною є також практика узгоджувального діалогу між групами роботодавців та працюючих у процесі підготовки регулюючих державних рішень. При регулюванні окремих соціально-трудова відносин вже поширеною є практика використання переговорів між союзами роботодавців та профспілками. Децентралізований порядок регулювання ринку праці спрямований на досягнення соціального миру на місцях, завдяки залученню працівників до управління підприємствами. На приватних підприємствах це відбувається при формуванні ради підприємства, до складу якої включають працівників, на товариствах акціонерного типу – за рахунок пропорційного розподілу акцій між інвесторами, менеджерами та працюючими. Зазначені механізми підвищують відповідальність працюючих за якісне виконання роботи та виконують стримуючу роль щодо звільнення працівників.

Децентралізований характер регулювання ринку праці за німецькою моделлю обумовлює, більшою мірою, децентралізований попит на дорадчі послуги регіональних консультаційних служб та експертів. Особливість попиту на дорадчі послуги можна узагальнити наступним чином. Керівний склад більшою мірою відчуває потребу в юридичних послугах щодо регулювання трудових відносин та у послугах комерційного характеру щодо виявлення поточних та прогнозних тенденцій на ринку праці та різних товарних ринках. Своєю чергою, специфіка попиту на дорадчі послуги у категорії працюючих розподіляється відповідно до їхніх прагнень: щодо правового захисту своїх прав, отримання кваліфікованої консультаційної допомоги при зміні професії, інформаційної характеристики ситуації в окремих галузях та ринках.

Аналіз політики трудового регулювання у Швеції дав підстави багатьом авторам та аналітикам виділити окрему шведську або скандинавську модель, яка є умовно другою за наведеним нами узагальненим переліком. Дана модель ототожнюється із державою суспільного добробуту, оскільки, за позицією К. Еклунда [12], спрямована на вирівнювання доходів між різними верствами населення («рівна оплата за рівну працю») та на забезпечення максимальної зайнятості із офіційним рівнем безробіття близько 2% [11].

Слід відзначити аналогічність використання механізмів високого рівня оподаткування та перерозподілу ВВП у скандинавській та німецькій моделях. Обсяги витрат на забезпечення політики зайнятості Швеції складають на рівні 3% ВВП та 7% бюджету. Але вже, на відміну від німецької моделі, шведську модель можна визначити як централізовану, внаслідок виключної ролі держави у процесах регулювання.

Серед основних механізмів регулювання ринку праці Швеції можна зазначити підтримку суб'єктів приватного сектора щодо працевлаштування населення та сприяння консолідації суспільних сил у питаннях стабілізації ринку праці й споживчого ринку. Досягнення вказаного здійснюється за рахунок сприяння розвитку складових ринкової інфраструктури, реалізації соціальних програм підтримки населення, сприяння залученню суспільних фінансових фондів до вирішення проблем ринку праці, включення у суспільний діалог з обґрунтування державних рішень і представників приватного бізнесу.

Одними з результатів політики вирівнювання, яку називають «функціональний соціалізм», стало забезпечення стабільності цін та двократне скорочення розриву між крайніми за доходами групами працюючого населення у другій половині ХХ століття. Для стабілізації рівня цін використовувалися механізми рестриктивної (обмежувальної) економічної політики, у доповнення до яких застосовувались селективні заходи з підтримки зайнятості та сприяння високому залученню інвестицій для підтримки рівня праці.

Для даної моделі регулювання ринку праці властивим є залучення широкого кола експертів на різних рівнях прийняття управлінських рішень, тобто державних, приватних і суспільних консультантів та дорадчих служб як елементу забезпечення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках й досягненню соціального миру та злагоди у суспільстві.

Однією з визначних особливостей, що відмічають Базилева М. М. [1] та Ніколаєва М. В. [6] на ринку праці у Японії, є суттєвість прояву системи «довічного найму». У контексті предметного акценту даної статті для нас важливим є відзначення таких проблем ринку праці, як старіння населення та

прояв дисбалансу робочої сили у бік перевищення її пропозиції у містах, при прояві її дефіциту у сільській місцевості. Одним з негативних наслідків політики регулювання ринку праці в Японії з використанням інструментів соціального страхування та виплат по безробіттю стало збільшення кількості молодих людей, які свідомо не шукають роботу, задовольняючись статусом безробітних.

Японську модель регулювання ринку праці ми теж можемо віднести до централізованих, оскільки вагомою є роль держави у регулюючих заходах. Державою здійснюється широке залучення експертів та дорадчих служб до реалізації соціальних програм працевлаштування. Одним з характерних видів роботи експертів та дорадчих служб Японії є проведення інформаційних кампаній для різних верств населення. Як приклади, у цьому відношенні можна зазначити заходи супроводу програми підтримки жінок та народжуваності, зокрема через створення умов для продовження ними трудової діяльності.

Крім традиційних центрів зайнятості, специфічними механізмами японської дорадчої підтримки зменшення кількості добровільних безробітних серед молоді є «кафе по працевлаштуванню», мережу яких з 43 таких пунктів було створено за бюджетні кошти. Для них властивим є формування безпосередньої молодіжної атмосфери, в якій професійні експерти та консультанти пропонують варіанти працевлаштування для молоді. Вагомою є роль дорадників при реалізації такого інструменту, як «клуб переможців». За рахунок проведення різних конкурсів формуються списки талановитої молоді, які розсилаються потенційним роботодавцям. Дієвість зазначеного напрямку роботи консультантів підтверджується працевлаштуванням молоді на рівні 50% по цих списках.

Вирішення проблеми дефіциту пропозиції робочої сили у сільській місцевості вирішується за допомогою узгодження роботи дорадників на державному, регіональному та приватному рівнях. Збалансування дефіциту робочої сили вирішується через такі інструменти, як: організація оплачуваних автобусних турів по сільській місцевості з вивченням умов працевлаштування за наявними вакансіями, сприяння працевлаштуванню працездатних пенсіонерів. На державному рівні окремим механізмом підтримки економічного розвитку є проведення регульованої гнучкої політики залучення трудових мігрантів з-за кордону.

Ринок праці у США характеризується значною мобільністю, що дає підстави багатьом авторам, одним з яких є Рассадіна І. І. [7], віднести його до ліберальних, а назву моделі за якою здійснюється його регулювання – англосаксонською. Серед країн, що характеризуються аналогічними підходами до регулювання ринку праці, можна також зазначити Канаду, Великобританію, Ірландію тощо. Одним з проявів вказаного є те, що кожний рік близько 10% працюючих приймає рішення про зміну своєї роботи.

Динамічність кількості людей, що шукають нову для себе роботу, обумовлює наявність постійного попиту на робочі місця. Відносно цього слід відзначити, що для США характерним є стимулювання політики для приватного бізнесу зі створення нових робочих місць, за кількістю яких вони займають перше місце у світі. Зазначене обумовлює формування стійкої суспільної думки щодо тимчасовості безробіття і реальної можливості бажаним працевлаштуватися власними силами.

Англосаксонська модель ринку праці характеризується як децентралізована, оскільки функціонально вирішення даних питань покладається на законодавство та органи влади кожного штату, якими вирішення даних питань здійснюється диференційовано залежно від своїх регіональних особливостей.

Аналіз ситуації із звільненими у США доводить, що першочергово під звільнення підпадають некваліфіковані та малокваліфіковані працівники. Відповідно до цього, ліберальність моделі регулювання ринку праці також проявляється у гнучкому залученні до заходів працевлаштування як спеціальних центрів при університетах та коледжах, так і приватних агенцій з акцентом на сприяння підвищенню кваліфікації та якості створюваних робочих місць. Д. Меткалфом [13] узагальнено особливі риси даної моделі у Великобританії, які проявляються у формуванні комплексної системи перепрофілювання та навчання громадян, сприянні роботі фондів соціального страхування, реалізації окремих програм працевлаштування молоді, налагодженні системи та програм суспільних робіт, здійснення комплексного моніторингу стану попиту та пропозиції на ринку праці.

У межах даної моделі дорадчі служби переважно називають службами екстеншин сервіс (extension service). Одними з напрямів їх функціональної спрямованості на ринку праці є інформаційна підтримка та проведення безпосередніх заходів з підвищення кваліфікації молоді та інших категорій працюючих.

Таким чином, для України важливим є врахування особливостей ринкового трансформування ринку праці в різних країнах та визначення можливостей залучення різних організаційно-правових форм дорадчих служб для підвищення суспільної ефективності функціонування як загальнонаціонального ринку праці, так і ринку праці у сільській місцевості. Виходячи із передісторії економічного розвитку та його регулювання, на даному етапі більш доцільним є акцент на централізованому регулюванні ринку праці, але при гнучкому залученні дорадчих служб різних організаційно-правових форм у вирішенні питань економічного розвитку. З точки зору авторів,

пріоритетною для України вважається скандинавська модель регулювання ринку праці та відповідного залучення в її підтримку дорадчих служб.

Висновки з проведеного дослідження. Визначено роль ринку праці у забезпеченні економічного розвитку держави, узагальнено яку можна сформулювати як сукупність економічних відносин при збалансуванні попиту та пропозиції на робочу силу, у результаті якої відбувається обмін робочою силою на заробітну плату.

Встановлено основні тенденції щодо структурної зміни видів економічної діяльності на ринку праці в Україні впродовж 2012–2020 рр., що вказують на абсолютне та відносне скорочення як загальної чисельності зайнятого населення, так і за кожним видом економічної діяльності. При цьому, по сільському, лісовому та рибному господарству слід відзначити певну стабілізацію у відносному виразі за аналізований період – скорочення на 0,1% у загальній чисельності зайнятих. А серед видів економічної діяльності, що зазнали найменшого скорочення слід виділити наступні: «інформація та комунікації» – 4,8% або 14,2 тис. осіб, «державне управління, оборона, обов'язкове соціальне страхування» – 10,1% або 101,7 тис. осіб та «діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» – 11,4% або 39,3 тис. осіб тощо.

Дано характеристику чотирьом найбільш характерним моделям регулювання ринку праці в країнах світу: німецькій (західноєвропейській), шведській (скандинавській), японській та американській (англосаксонській) та визначено акценти роботи дорадчих служб за виділеними моделями в умовах трансформування ринку праці.

Література

1. Базылева М. Н. Особенности функционирования рынка труда в Японии. URL: <http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/5580/2/Bazyleva%20M.%20Osobennosti%20funkts.%20rynka%20truda%20v%20Yaponii.pdf> (дата звернення: 14.04.2021).
2. Григор'єв С. М. Основні засади та принципи регуляторного впливу на механізми формування та функціонування системи сільськогосподарського дорадництва. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету*. Серія: Сільськогосподарські науки. 2011. Вип. 12(52). С. 48-51.
3. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012–2020 роках. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm (дата звернення: 14.04.2021).
4. Кропивко М. Ф., Ксенофонтов М. М., Хміль Н. В. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності. *Економіка АПК*. 2015. № 3. С. 5-14.
5. Мелоян В. Г., Савина Ю. В. Зарубежный опыт формирования механизма регулирования рынка труда. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-formirovaniya-mehanizma-regulirovaniya-rynka-truda> (дата звернення: 05.04.2021).
6. Николаева М. В. Альтернативные ресурсы рынка труда Японии. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/alternativnye-resursy-rynka-truda-yaponii> (дата звернення: 14.04.2021).
7. Рассадина И. И. Особенности рынка труда США. Вестник Санкт-Петербургского университета. 2006. Сер. 8. Вып. 4. С. 101-121.
8. Сава А., Сидорук Б., Волошин Р. Удосконалення розвитку сільських територій за результатами економіко-математичного моделювання. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Вип. 3-4. С. 86-100.
9. Сільськогосподарська дорадча діяльність : навч. посіб. для дистанційного навчання / Кальна-Дубінюк Т. П., Кудінова І. П., Рибак Л. Х., Корінець Р. Я. Київ : НУБіП, 2009. 320 с.
10. Сидорук Б. О., Довгань О. М. Особливості проведення оцінки використання природно-ресурсного потенціалу агросфери на регіональному рівні. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. Економічні науки. 2016. Вип. 24. Ч. 3. С. 201-210.
11. Эволюция шведской модели. URL: <https://mirec.mgimo.ru/2007-01/evolyuciya-shvedskoj-modeli> (дата звернення: 24.04.2021).
12. Эклунд К. Эффективная экономика – шведская модель / пер. со швед. Москва : Экономика, 1991. 349 с.
13. Metcalf D. United Kingdom Labour Market Enforcement Strategy 2018/19. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/705503/labour-market-enforcement-strategy-2018-2019-full-report.pdf (дата звернення: 14.04.2021).

References

1. Bazyleva, M.N. "Features of the functioning of the labour market in Japan", available at: <http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/5580/2/Bazyleva%20M.%20Osobennosti%20funkts.%20rynka%20truda%20v%20Yaponii.pdf>. (access date April 14, 2021).

2. Hryhoriev, S.M. (2011), "Basic principles and principles of regulatory influence on the mechanisms of formation and functioning of the agricultural advisory system", *Zbirnyk naukovykh prats Vinnytskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya: Silskohospodarski nauky*, no. 12(52), pp. 48-51.

3. "Employed population by type of economic activity in 2012-2020", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/rp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm (access date April 14, 2021).

4. Kropyvko, M.F., Ksenofontov, M.M. and Khmil, N.V. (2015), "Directions for improving of state governance of the agricultural sector in terms of decentralization of power and deregulation of economic activity", *Ekonomika APK*, no 3, pp. 5-14.

5. Meloyan, V.G. and Savina, Yu.V., "Foreign experience in the formation of a labor market regulation mechanism", available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-formirovaniya-mehanizma-regulirovaniya-rynka-truda>. (access date April 05, 2021).

6. Nikolayeva, M.V. "Alternative resources of the Japanese labour market", available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/alternativnye-resursy-rynka-truda-yaponii>. (access date April 14, 2021).

7. Rassadina, I.I. (2006), "Features of the US labor market", *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*, iss. 8, no. 4, pp. 101-121.

8. Sava, A., Sydoruk, B. and Voloshyn, R. (2020), "Improvement of rural territories development according to the results of economic and mathematical modeling", *Institut buhgalterskogo obllku, kontrol ta anallz v umovah globalizatsiyi*, iss. 3-4, pp. 86-100.

9. Kalna-Dubiniuk, T.P., Kudinova, I.P., Rybak, L.Kh. and Korinets, R.Ya. (2009), *Silskohospodarska doradcha diialnist* [Agricultural advisory activities], tutorial for distance learning, NUBiP, Kyiv, Ukraine, 320 p.

10. Sydoruk, B.O. and Dovhan, O.M. (2016), "Features of the assessment of the use of natural resource potential of the agrosphere at the regional level", *Zbirnyk naukovykh prats Podilskoho derzhavnogo ahrarno-tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, iss. 24, part 3, pp. 201-210.

11. "Evolution of the Swedish model", available at: <https://mirec.mgimo.ru/2007-01/evolyuciya-shvedskoj-modeli>. (access date April 24, 2021).

12. Eklund, K. (1991), *Effektivnaia ekonomika – shvedskaia model* [Efficient Economy - Swedish Model], Ekonomika, Moscow, Russia, 349 p.

13. Metcalf, D. (2018), United Kingdom Labour Market Enforcement Strategy 2018/19, available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/705503/labour-market-enforcement-strategy-2018-2019-full-report.pdf. (access date April 14, 2021).